

INCENTIVACIÓ DE LA LECTURA

Digue'm què has llegit i et diré com ets. Sobre un acostament a la didàctica del plaer lector

Joan PORTELL RIFÀ

Jo sóc allò que he llegit i
allò que estic disposat a llegir.

Jaume Cabré. La matèria de l'esperit. Barcelona: Proa, 2005

És essencial conrear la memòria històrica per saber qui som.

És essencial conrear la imaginació per saber qui volem ser.

Guadalupe Jover. Un món per llegir. Barcelona: Rosa Sensat, 2007

Hores després que alguna enquesta d'hàbits lectors salti a la palestra dels mitjans de comunicació, els contertulians mediàtics corresponents s'omplen la boca de com de malament estem, del poc que es llegeix en l'actualitat i del molt que es llegia abans, de com n'és de culpable, la televisió d'aquests baixos nivells de lectura i de com l'escola i l'institut haurien de treballar més i millor. I és que tothom, qui més qui menys, es veu amb cor de posar-se com a model, de cantar les excel·lències de les seves lectures i dels beneficis que li ha suposat per a l'alimentació del sistema cognitiu propi.

Però cap d'aquestes persones, de bo de debò, dóna una solució, una pòcima màgica aplicable a tort i a dret, de com sortir d'aquest atzucac. I aquesta és la virtut i al mateix temps el defecte de la lectura.

La virtut és que l'acostament a la lectura té –o hauria de tenir- tants camins com lectors hi ha al món: camins llargs com el de la Caputxeta i d'altres directes i fermes com el del llop.

També és el seu defecte ja que en aquesta disparitat de persones i criteris rau la impossibilitat d'aplicar didàctiques comuns a tots els nens i nenes, preadolescents, adolescents clarament identificats o postadolescents.

I com que massa vegades aquestes didàctiques etèries han estat associades a activitats determinades i avaluades, no és possible saber del cert el grau d'acostament a l'anomenat "plaer lector" que té cada alumne –per què un plaer és més eteri que un àngel o més sòlid que un pensament?

Algú pot dir que un nen ha tret un suficient de plaer lector? O qui pot dir que progressa adequadament en el seu camí cap a la satisfacció com a lector? O qui es veu amb cor de dir que aquell alumne es veu reflectit en les lectures i li dóna respostes a les seves necessitats de creixement personal? I en quin grau?

És molt difícil saber si un alumne ha assolit un determinat grau de maduresa lectora que ens assegurí que després de l'escolaritat aquell nen no pengi els hàbits lectors –o altrament dits llibres-, i abandoni la lectura fastiguejat d'haver perdut el temps a la recerca d'un plaer tan immaterial. I això ens ha de doldre molt i molt. Perquè del que tots els lectors estem segurs és que si algú no n'és no sap el que es perd!

Per experiència puc testimoniar que hi ha nens i nenes que han desenvolupat una autèntica voracitat lectora al llarg dels seus anys de preadolescència. I aquests mateixos infants anys després passen llargs períodes d'anorèxia lletraferida durant els quals abominen de tot allò que faci tuf a llibre. Però, a l'altre cantó de la balança també he trobat persones que fins que no van anar a la mili o van iniciar cursos d'educació per a adults no van descobrir els secrets dels llibres.

D'aquests segons, no cal que ens en preocupem, la mateixa descoberta els incentiva a continuar el camí lector.

Els que haurien de ser realment focus de la nostra atenció són els primers. Perquè quan un lector ha quedat desenganyat per la lectura: avorrit, fastiguejat per lectures anodines, avaluat fins a l'infinit..., és molt difícil tornar a il·lusionar-lo en una activitat que ja coneix. I aquest desencant, aquesta especial davallada de lectors es dona molt especialment entre els deu o onze anys i els tretze o catorze. Una edat que s'hauria de considerar crítica i parar una atenció especial perquè això no succeeixi.

Hi ha solucions màgiques per a aquests lectors errants? La resposta és no.

És que després que els nens i nenes preadolescents hagin aconseguit al llarg de la primària un nivell lector determinat, en aquesta edat comencen a volar sols i, com els pollets en el moment d'abandonar el niu, les primeres passes són maldestres i insegures. És el moment que, més enllà de la mecànica de llegir, els centres haurien de desenvolupar el que ens atrevim a anomenar com una *didàctica del plaer lector*. I si alguna cosa té un plaer és que no ha de portar associada la paraula *obligatori*. Perquè com diu Daniel Pennac al seu llibre *Com una novel·la, "el verb llegir no suporta l'imperatiu"*.

Una didàctica que es basaria, com diu Jaume Cela (*M'agrada Llegir*. Badalona: Arallibres, 2004), en quatre elements essencials:

- Veure llegir, seguir models, i tot educador n'és un, que llegeixin i que facin parèntesis en les presses del viure al moment per trencar rutines, agafar un llibre i llegir.
- Veure és voler, ja que el model educador pot ser seguit, amb més o menys èxit, pels futurs lectors.
- Una societat lectora i entorn adequats, elements essencials per permetre als joves lectors trobar respostes als seus interessos lectors. Això també vol dir un entorn lector format per un claustre lector, una biblioteca coneguda i que els alumnes s'han fet com a pròpia, i una llibreria on trobin un assessor disposat a continuar la tasca de conseller extern, més enllà del didactisme propi dels centres educatius.
- Saber llegir, una acció pròpia de la institució educativa ja que cal conèixer què vol cada lector, com engrescar-lo a les lectures que li seran més del seu gust, quines activitats li són més engrescadores...

I això com es concreta? Perquè molts pensaran: "sí, sí, això que diu en Portell està molt bé però massa allunyat de la realitat, del dia a dia. Ja m'agradaria veure'l davant d'un grup de galifardeus en plena explosió hormonal".

Doncs, per tranquil·litzar-nos tots plegats, recordem que si hem sobreviscut tants segles en una societat gairebé analfabeta, no vindrà d'uns mesos o algun curs escolar de més o de menys. Tot i això, des d'aquestes línies us animo a aplicar la dita "de mica en mica s'omple la pica".

I abans d'engegar qualsevol estratègia, em sembla important tenir cura d'algunes premisses:

- La primera premissa a aplicar en qualsevol activitat, i la lectura n'és una, és que si ens agrada a nosaltres és possible que també agradi als joves. La clau de volta d'aquest principi aplicat a la lectura és que la il·lusió amb què transmetrem la lectura serà directament proporcional a les emocions que ens ha despertat. I és per això que haurem de buscar llibres que tinguin la capacitat de deixar-nos rastre a la pell i, en definitiva, que estimulin la capacitat crítica del lector.
- Un cop il·lusionats amb la idea de poder expressar allò que ens ha arribat al cor, hem de ser capaços d'oblidar el didactisme i fer prevaler el valor estètic i literari per damunt de tot. Que això pot comportar adequacions i modificacions en el currículum? Doncs endavant. Que això vol dir elaborar itineraris lectors oberts i flexibles, i treballar per projectes? Doncs endavant. Que això, en definitiva, vol dir valorar la lectura com a element transversal de l'educació dels nostres alumnes i que tot allò que l'allunyi de la seva identificació amb avaluació és positiu? Doncs endavant. Ep, i això no vol dir que no s'hagi de tenir cura de formar lectors literaris, ans al contrari.

I com portar-ho a bon port? Doncs, entre d'altres activitats, en destaco algunes que al llarg dels anys s'han demostrat com a positives per despertar el plaer lector; positives que no és el mateix que infal·libles.

Les lectures orals

Sembla que aquesta activitat ha estat apartada dels horaris escolars, sempre massa atapeïts d'activitats que han de quedar necessàriament plasmades en un paper. Des d'aquestes ratlles voldria reivindicar les lectures en les quals un bon orador, sigui el propi tutor o no, interpreti històries tan clàssiques com poden ser l'*Odissea* o *L'illa del tresor*.

Tenir cura, però, de mantenir:

- L'inel·ludible compliment dels horaris acordats, i mai la supressió de la lectura oral com a càstig d'alguns fets punitius.
- L'ús de les lectures orals a totes les edats, des dels més petits, que passa a denominar-se *Hora del conte*, als més ganàpies que pot esdevenir una lectura col·lectiva on cada noi en llegeixi un fragment. Aquesta experiència, a més, pot provocar que els més grans aprenguin a llegir contes oralment i siguin ells els que més endavant es converteixin en els narradors oficials del centre.
- Recordar que una de les millors formes d'aproximar la lectura als primers lectors és per un procés que podríem denominar d'osmosi. Aquest procés, portat a la pràctica a casa a partir del contacte directe amb els nens i nenes asseguts a la falda abans d'anar a dormir, al centre escolar el pot exercitar mitjançant una ambientació adequada i la col·lectivització de les experiències viscudes per l'heroi de la història llegida.

Clubs de lectura

És una activitat de lliure participació, on un grup de nens, no necessàriament de la mateixa edat, es reuneixen per comentar les seves lectures. Aquestes poden ser les mateixes per a tots els membres del grup o diferents. Recordem que durant el període de l'adolescència el millor confessor és l'amic, i un club de lectura permet l'intercanvi d'opinions entre nens i nenes d'edats similars. Cal tenir molta cura de quatre elements:

- El grup de nens i nenes. Han de tenir clar que aquesta activitat és lliure, no avaluada i que no manté cap relació amb les àrees del currículum obligatori.
- El dinamitzador o mediador. Ha de ser una persona que hagi llegit els llibres, que sigui capaç de dinamitzar un grup i que, molt especialment, no tingui relació de tutoria amb els participants al club.
- Les lectures. Han de ser de solvència contrastada, d'una qualitat literària incontestable. I està totalment prohibit desmerèixer qualsevol lectura proposada pels mateixos membres!
- Un objectiu o objectius. Per a un lector adult la lectura i la conversa que pot generar ja aporten prou al·licients. Per a un jove lector en formació és interessant anar un xic més enllà i motivar a penjar les crítiques de les lectures en un blog, publicar-les en alguna revista especialitzada, o formar part d'un jurat com el que proposa el premi *Atrapallibres* o el premi *Protagonista Jove* que organitza anualment el Consell Català del Llibre Infantil i Juvenil (www.clijcat.cat). Aquesta activitat pot ajudar a dinamitzar i mantenir el club de lectura viu, cohesionat i amb ganes de continuar una sessió rere l'altra.

La visita dels autors

Aquesta activitat, massa vegades proposada per una editorial amb la voluntat de treure'n un rèdit econòmic amb la compra dels títols de qualitat poc contrastada, ha de partir de l'elecció del centre. Una vegada s'ha escollit quin escriptor o il·lustrador ens visitarà, podem posar-nos en contacte amb ell a partir del diccionari del ClijCAT (www.clijcat.cat/diccionari). A partir d'aquesta elecció, tal com apunta Jaume Cela (*M'agrada Llegir*. Badalona: Ara llibres, 2004), hi ha tres moments a tenir en compte en la visita d'un autor:

- Abans de la visita
 - o Descobrir col·lectivament qui és i què ha editat aquell autor
 - o Llegir el llibre o els llibres.
 - o Posar en comú les preguntes, apuntar-les i seleccionar qui les efectuarà. Tenir en compte que tothom hi ha de participar.
- Durant la visita
 - o Presentar el convidat. No deixar-lo indefens davant "les feres".
 - o Aquesta estona de xerrada amb l'autor ha d'estevenir una estona plaent, sense posar en tela de judici ni els nens ni el mateix convidat.
- Després de la visita
 - o Resumir i recollir la presentació

El quart d'hora de lectura col·lectiva al centre

Aquesta activitat, cada vegada més estesa a les escoles i instituts del país, és de fàcil aplicació quan tota la comunitat educativa és conscient que la lectura és essencial en l'educació. Cal tenir cura que:

- Tota la comunitat educativa respectarà l'horari establert durant el qual l'activitat del centre s'atura i tothom es posa a llegir.
- És interessant establir aquest temps de lectura a primera hora del dia ja que els nens i nenes començaran la jornada lectiva més predisposats: concentrats, tranquils i atents.
- Cada nen i nena pot llegir allò que vulgui, sense ser jutjat en cap moment. Això fa que sigui tan vàlida una novel·la de referència com un còmic, un recull de poemes clàssics o una revista especialitzada en jocs de rol.

I és que hauríem d'intentar que un dels fracassos més grans de l'educació d'avui, com és que algun dels nostres infants no esdevingui lector habitual, passi a ser un record. Perquè hauríem de fer certa la frase d'un famós personatge històric, "*tots són els cridats, i tots els escollits*", encara que sabem que l'hem adaptada a la nostra voluntat.